

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті визначено ключовий напрям розвитку музичної пам'яті молодших школярів, основна частина наукової розвідки спрямована на побудову розвивальної моделі цього багатогранного та об'ємного поняття. Автором окреслено загальні особливості, що характеризують перебіг процесів музичної пам'яті, наголошується на важливості осмисленого запам'ятовування в музичній діяльності дітей молодшого шкільного віку. У статті розглянуто наявні теоретичні підходи до значення та місця асоціацій у структурі музично-мнемічної діяльності молодшого школяра; розкрито роль мотивації та активності особистості для розвитку музичної пам'яті дітей початкових класів.

Ключові слова: компетентнісний підхід, музична пам'ять, розвиток, асоціації, мотивація, активність особистості, молодші школярі.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданням. Заняття музикою мають важливе розвивальне значення для молодших школярів, адже у цьому віці відбувається інтенсивний розвиток музичних здібностей дітей: музичного слуху, чуття ладу, ритму, тембру. Учні поступово набувають необхідних знань, умінь та навичок у музичній діяльності, разом з тим інтенсифікується пізнавальна діяльність школярів.

Молодші школярі набувають навичок розрізнення та відтворення напрямку мелодії, тривалостей звуків, зміни в динаміці, темпі у співі та у виконанні музично-ритмічних рухів, у них формується ритміка, моторика та вдосконалюються вміння виконувати складні рухи. Проте урок музичного мистецтва здатний впливати на розвиток не лише сенсорних процесів та музичних здібностей учнів початкових класів, а й сприяти комплексному розвитку всіх психічних процесів: сприйняття, мислення, пам'яті, уваги. Пам'ять молодшого школяра, в тому числі й музична, набуває рис довільності, увага та інтерес до виконуваної діяльності стають цілеспрямованими. Тобто цей віковий період є досить сприятливим для розвитку музичної пам'яті учнів. У системі сучасного освітнього середовища цей процес вимагає компетентнісного, кваліфікованого впливу, на засади якого ми й звертаємо увагу в даній розвідці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Попередні теоретичні дослідження проблеми розвитку музичної пам'яті дали змогу виявити ряд особливостей перебігу даного когнітивного процесу в молодших школярів. На цьому етапі все ж залишається невирішеним питання про вплив ряду значущих для будь-якої діяльності факторів на музичну пам'ять особистості.

Розробленням проблем, пов'язаних з музичним розвитком особистості, займалися С. Науменко, К. Тарасова, О. Лобова, Н. Ветлугіна, С. Рубінштейн. Розвиток музичної пам'яті в системі інших музичних здібностей відображають дисертаційні роботи О. Коваль, О. Руденко, В. Рагозіної, С. Садовенко, О. Назайкінської, А. Бриль та ін. Педагогічні умови успішного запам'ятовування дослідили Г. Еббінгауз, С. Бочарова, А. Смірнов, І. Гейнріхс, С. Савшинський, Л. Маккіннон, Б. Теплов; визначне місце мотивації та активності особистості в системі мнемічної діяльності розглядали Л. Виготський, О. Леонтьєв, П. Зінченко, Ж. Піаже, Я. Вершиловський та ін.

Мета статті – на основі компетентнісного підходу побудувати розвивальну модель музичної пам'яті молодшого школяра.

До завдань статті відносимо: розгляд основних характеристик процесів музичної пам'яті особистості молодшого школяра; визначення особливостей мотиваційного компонента музично-мнемічних процесів та значення активності особистості молодшого школяра для розвитку музичної пам'яті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Попередні дослідження розвитку музичної пам'яті визначили напрям подальшого спрямування нашої педагогічної розвідки.

Прицільно розглянувши основні психофізіологічні процеси музичної пам'яті особистості [1], маємо на меті звернутися до їх основних характеристик, видів та особливостей перебігу в музичній діяльності молодшого школяра. Теперішній етап дослідження висуває необхідність побудови розвивальної моделі музичної пам'яті особистості.

Всі мнемічні процеси ми зводимо до чотирьох основних операцій з музичним матеріалом: запам'ятовування музичного матеріалу, збереження, відтворення музичного матеріалу та забування музики. Їх характеристиками є швидкість, міцність збереження, точність відтворення, тривалість та об'єм музичного матеріалу, що запам'ятовується (відтворюється).

Запам'ятовування музики починається з «вивчення і слухання такого музичного матеріалу, який повинен відповідати віковій дитини та бути близьким до її рухливої природи» [2, с. 87]. Тобто, нагальною умовою забезпечення продуктивності запам'ятовування музичного матеріалу є відповідність віковим та індивідуальним особливостям особистості молодшого школяра.

Діяльнісний підхід до розвитку музичної пам'яті передбачає вивчення даного когнітивного процесу в умовах музичної діяльності особистості [3, с. 5]. Поза музичною діяльністю молодшого школяра функціонування музичної пам'яті ми не розглядаємо.

Серед видів діяльності на уроці музичного мистецтва, де більшою мірою задіяна музична пам'ять, ми виділяємо такі: сприймання (слухання) музики, спів (вивчення розспівок, пісень напам'ять), музично-ритмічні рухи (поєднання музичної пам'яті з кінетичною (руховою)).

Ще одним концептуальним положенням дослідження музичної пам'яті є її взаємозв'язок з іншими музичними здібностями учнів 1–4 класів. У зв'язку з цим механізми музичної пам'яті повинні розглядатися в органічному зв'язку з основними компонентами музичних здібностей.

Дослідник А. Бриль, вивчаючи музичну пам'ять у структурі здібностей особистості молодшого школяра, необхідну умову її формування вбачає в розвитку музичного слуху та почуття ритму [3, с. 5]. Кожна особистість має індивідуальні відмінності (особливості) пам'яті, що виявляються через різницю в перебігу процесів її мнемічної діяльності. До характеристик (особливостей перебігу) процесів музичної пам'яті ми відносимо індивідуальні особливості щодо запам'ятовування, збереження, відтворення та забування музичного матеріалу.

Однією з важливих мнемічних характеристик, задіяних в будь-якому з видів музичної діяльності, є **швидкість** запам'ятовування музичного матеріалу – музично-мнемічна характеристика, що визначається часом, який витрачається на запам'ятовування, відтворення, чи забування музичного матеріалу, а також кількістю повторень, необхідних людині для запам'ятовування. Швидкість утворення тимчасових нервових зв'язків пов'язана із силою процесів забування та гальмування, що зумовлює точність та міцність запам'ятовування.

Вміння швидкого вивчення мелодії пісні напам'ять є вкрай необхідним у музичному навчанні молодшого школяра через брак часу чи його обмеженість на уроці. Швидкість та міцність запам'ятовування виявляються пов'язаними із раціональним розподілом повторень у часі. За даними С. Савшинського, «заучування, розподілене на ряд днів, дає більш тривале запам'ятовування, ніж вперте заучування в один прийом» [4, с. 37]. Слід не лише навчити дітей точно повторювати голосом коротку мелодію, заспівану педагогом або зіграну на фортепіано, а також тривало зберігати вивчений протягом року музичний матеріал.

Дослідник феномену музичної пам'яті О. Назайкінська [5, с. 13–14] також наголошує на підпорядкуванні процесу запам'ятовування музики закономірності її повторень протягом тривалого періоду, а також розподілу цих повторень протягом даного часу. Мова йде про прогресивне збільшення інтервалів між повтореннями музичного матеріалу для запам'ятовування (від декількох хвилин до декількох днів, а потім – місяців), що продукує розвиток цієї характеристики музичної пам'яті, будь то повторне сприйняття чи повторне відтворення.

Дослідниця пояснює це тим, що дані сприйняття та відтворення «подумки» активізують музично-мнемічні процеси, стимулюють психіку до проведення додаткових операцій з аналізу, виокремленню найголовнішого зі створення структурної моделі, запам'ятовування тексту (звукового чи зорового), що у свою чергу приводить до кращого укорінення тимчасових музично-мнемічних та мисленневих зв'язків. Тому навіть безцільне повторення призводить, хоча й пізніше, ніж осмислене, до формування в пам'яті необхідного «конспекту» процесу відтворення [5, с. 15].

Для нашого дослідження важливим є дефінітивний аналіз понять «точність», «міцність», «обсяг», «тривалість» та «готовність».

Точність – музично-мнемічна характеристика, що визначає кількість відтворених одиниць музичного матеріалу, точність до безпомилкової передачі елементарних смислових музичних одиниць.

Міцність запам'ятовування виявляється у тривалості збереження завченого матеріалу (або у повільності його забування), міцність засвоєного – здатність до довготривалого запам'ятовування в

деталях.

Обсяг – характеристика кількості фонологічних одиниць, що запам'ятовуються чи відтворюються в процесі музично-мнемічної діяльності.

Тривалість характеризується часом збереження в пам'яті музичного матеріалу.

Готовність до відтворення виявляється в тому, як швидко та легко в потрібний момент людина може пригадати необхідні їй відомості.

Усі ці характеристики будуть різнитися залежно від індивідуальних характеристик учнів, а саме: типу темпераменту (швидкості перебігу процесів збудження та гальмування), від характеру особистості молодшого школяра та його художньо-естетичного досвіду в музичній діяльності. Індивідуальна різниця пам'яті виявляється в переважному домінуванні типу матеріалу, що краще запам'ятовується (зоровий, слуховий, словесний, чи однаково продуктивно як один, так і інші).

Ураховувати ці відмінності пам'яті вкрай важливо у навчально-виховній роботі задля активізації продуктивності мнемічної діяльності кожного учня та всебічного розвитку їх пам'яті.

Попередньо дослідивши особливості перебігу мнемічних процесів молодшого школяра, ми хочемо окремо зупинитись на довільності процесу запам'ятовування музичного матеріалу. Для того щоб механічний, мимовільний процес музичного запам'ятовування став довільним, осмисленим, слід вчити дітей навичок сприймання музики як «мови» звуків, вчити розуміти її. Запам'ятовування має відбуватися відповідно до логіки побудови музичного твору.

Досить важливою є здібність до сприйняття форми як цілого, а звідси вже поділ її на фрази, речення, мотиви, іноді навіть і субмотиви. Слід працювати з дітьми над усвідомленим запам'ятовуванням через осмислення музичного матеріалу, звук має сприйматися дітьми як «мовна» музична одиниця. Осмислення музичного матеріалу досягається також через виокремлення смислових одиниць нотного тексту, якісних сторін музики (мелодії, темпу, тембру, ритму).

Важливе місце у розвитку музичної пам'яті посідають її види. Ми поділяємо думку О. Назайкінської щодо «перекладення» на музичну діяльність загальних видів пам'яті та основ їх функціонування [5, с. 13]. Серед видів пам'яті, що беруть участь у музичній діяльності молодшого школяра, ми обираємо два критерії. Перший – це пам'ять за змістом музичної діяльності особистості; переважно на сенсорно-модальній основі (образна), словесно-логічна, моторна, емоційна. Другий стосується тривалості засвоєння музичного матеріалу: довготривала, короткочасна, оперативна, проміжна.

Образна пам'ять виявляється в закарбуванні в пам'яті та подальшому відтворенні збудників, що впливають на органи чуттів. Відповідно до провідної модальності, образною може бути зорова (запам'ятовування нотного тексту) чи слухова пам'ять або й зорово-слухова. Для музичної діяльності характерне формування в молодших школярів полімодальних образів.

Виникнення слухових уявлень може відбуватися після зорового сприйняття або ж одночасно з ним, ніби «слухання очима», коли нотний текст починає переживатися учнями слуховим чином.

Дослідниця С. Бужинська дійшла висновку, що продуктивність засвоєння учнями навчального матеріалу залежить від рівня розвитку показників образної, «модально-специфічної» пам'яті (тактильної, зорової, слухової та словесно-логічної) [6, с. 129].

Емоційна пам'ять. Цей тип пам'яті проявляється в запам'ятовуванні тих явищ та подій, що мають сильне емоційне підґрунтя. А музичне сприйняття має прямий зв'язок з емоціями та переживаннями дитини. Емоційна пам'ять формується завдяки одночасній комплексній дії мнемічних процесів, сенсорних відчуттів та сфери емоцій. Спираючись на емоційний фон, що супроводжує запам'ятовування, можливо активізувати продуктивність пам'яті та тривалість збереження почутого (і «відчутого») музичного матеріалу. Розвиткові емоційної пам'яті слугуватиме таке практичне завдання – запропонувати дітям згадати твори, що викликають такі переживання: печаль, радість, піднесеність, стан очікування й ін. Після слухання чергового твору запропонувати передати засобами живопису враження від почутого (фіксація емоційного відгуку на музику).

Моторна (рухова, кінетична) пам'ять – пам'ять на рухи (запам'ятовування послідовності рухів), властива для набуття моторно-рухових навичок. Адже спів, що супроводжується ритмічними рухами, хореографічними елементами, може закарбовуватися в пам'яті не лише вокальною складовою, а за несвочасного відтворення в пам'яті слів чи мелодії асоціативний відгук можуть викликати рухи. Орієнтація у процесі запам'ятовування чи відтворення музичного матеріалу на м'язово-рухові відчуття дітей формує уявлення про засоби музичної виразності.

Ефективними для розвитку музичної пам'яті є рухові та просторово-часові показники, коли

школяр уявляє уявну клавіатуру або драбинку та рухами відтворює напрямок та характер мелодичного рисунка рукою або іграшкою. Вивчення нової мелодії можна супроводжувати дидактичним засобом «Драбинка». Також ефективним є метод «Диригенти», коли діти супроводжують сприймання чи власне виконання музики диригентськими рухами, таким чином підтримують та пізнають ритмічну сторону мелодії.

Словесно-логічна пам'ять також посідає чільне місце в структурі розвивальної моделі музичної пам'яті молодшого школяра. Дослідник оперативної пам'яті В. Берз [7, с. 353–364] вводить музичну пам'ять як вільний, самодостатній компонент (як майже окремий цикл) до моделі фонологічної петлі (Бадделі), незважаючи на те, що вона не спеціалізується виключно на вербальному матеріалі (словах чи інших вербальних елементах).

З іншого ж боку, якщо брати до уваги лише пісенний матеріал, він містить пряму вербальну інформацію, тож може сприйматись як усна вербальна словесно-логічна інформація. За сучасною методикою запам'ятовування пісні, даний процес здійснюється в такий спосіб: від часткового до загального або від загального до окремого, одиничного. У першому випадку твір вивчається від початку до кінця окремими частинами (фразами) з поступовим приєднанням кожного наступного уривку до попереднього, вивченого раніше.

За другим способом спочатку аналізується весь матеріал пісні, з виокремленням певних смислових частин (фраз, речень), встановленням їх схожості й відмінності. Далі складається схема розподілу частин у загальній музичній формі і фрази заучуються окремо. Обсяг одиничних фраз невеликий, тому й запам'ятовуються вони швидше, ніж речення.

Окрім основних процесів, їх особливостей та характеристик, видів пам'яті, до розвивальної моделі музичної пам'яті молодшого школяра ми маємо ввести й інші компоненти музично-мнемічної діяльності, відсутність яких унеможлиблює її перебіг.

Досліджуючи розвиток музичної пам'яті молодших школярів у виконавській (виключно пісенній) діяльності А. Бриль виділяє ряд психолого-педагогічних факторів, що сприяють успішному запам'ятовуванню музичного матеріалу:

1. Опора на ритмічний рисунок музичного твору. Аналіз та виокремлення ритмічної сторони мелодії приводить до осмисленості процесу запам'ятовування, адже ритм сприймається дітьми як одна зі сторін музичної мови. А також чуття ритму – музична здібність, котра співіснує в синтезі з музичною пам'яттю, прямо на неї впливає та доповнює. Задля підвищення ефективності запам'ятовування музичного матеріалу діти тактують ритмічний рисунок пісні, що вивчається, та відтворюють її голосом.

2. Автор зауважує значний вплив на тривалість збереження музичного матеріалу соціальної мотивації та мотивів, пов'язаних із навчальним матеріалом. Це є цілком зрозумілим, адже вплив мотивації на будь-яку діяльність завжди визначає її хід. Мотивація до мнемічно-музичної діяльності позитивно впливає на продуктивність короткочасного та довгострокового запам'ятовування музичного матеріалу молодшими школярами.

3. Відтворення музичного матеріалу голосом з одночасним простукуванням ритмічного рисунка на музичному інструменті з нефіксованою висотою тону. Такий прийом суттєво підвищує міцність запам'ятовування музичного твору, адже простежується взаємозв'язок з музичною здібністю – чуття ритму. У процесі цієї діяльності виявляється включення моторно-рухової пам'яті, в роботу задіяний не лише слуховий аналізатор, а й кінетичний; у дітей активізуються не лише слухові, а й зорові, просторові образи.

4. Урахування оптимального обсягу короткочасного запам'ятовування музичного матеріалу. Однією з умов, що сприяють ефективному запам'ятовуванню молодшими школярами музичного матеріалу, є типовий обсяг короткочасної музичної пам'яті. Для учнів 1–4 класів він становить музичну одномотивну фразу, що складається з шести висотно-ритмічних одиниць. Це досить важливий момент під час пофразового вивчення мелодії, вона не має ділитись на мотиви обсягом більше ніж на фрази по шість–сім звуків. Результати проведеного науковцем дослідження вказують на ще одну особливість музичної пам'яті особистості молодшого школяра. Ефективнішим виявилось відтворення не через день після заучування, а через чотири дні, що пояснює розглянуте нами раніше явище ремінісценції [3, с. 12–13].

Молодший шкільний вік – період яскравого впливу інтересу на продуктивність запам'ятовування. Тому до умов успішного розвитку пам'яті відносимо **мотиваційний компонент**. Як вважає О. Леонтьєв, «діяльності без мотиву не буває» [8, с. 102].

Мотивація як спонукання до діяльності буває внутрішньою та зовнішньою, різниця між ними в чинниках, що спричиняють мотивацію до діяльності. Зовнішня мотивація обумовлюється певними зовнішніми (соціальними) чинниками, а внутрішня мотивація активізується під впливом власних спонукань дитини.

Говорячи про мотивацію молодшого школяра, головними визначаємо переважно фактори зовнішнього впливу на особистість. На важливість формування в учнів позитивної мотивації учіння у своєму дослідженні вказує В. Рагозіна, виокремлюючи такі фактори для посилення мотивації учнів: ситуації вільного вибору, варіативність думок, емоційні «підживлення» зусиль дітей. Разом з тим авторка наголошує на складності діагностики й розвитку мотивації в молодшому шкільному віці [9, с. 58–59].

Мотиваційна сфера молодших школярів зазнає значних змін. На основі прискореного формування пізнавальних інтересів перебудовуються мотиви навчальної діяльності. Навчально-пізнавальні мотиви стають провідними не лише в навчальній діяльності, а й всій життєдіяльності школяра. Саме мотивація стає визначальною для характеру активізації мнемічних процесів. І чим важливіші мотиви супроводжують діяльність суб'єкта, тим успішніші результати запам'ятовування.

Водночас інтерес, що виникає у дитини, є досить вагомим поштовхом до творчості. Він пробуджує учнів до самовираження через спілкування з музичним мистецтвом, посилює віру в свої творчі можливості, інтенсифікує психічні процеси (сприйняття, образне мислення, пам'ять), що беруть участь у музично-творчій діяльності.

Слід спеціально звертати увагу дітей на майбутнє завдання, словесно налаштовувати їх, концентрувати увагу під час прослуховування незнайомої мелодії, спробувати запам'ятати її так, щоб зуміти правильно заспівати. Зв'язок пам'яті з мотивацією особистості школяра підтверджує ряд досліджень, де показано, що пам'ять найбільш посилено та добре задіяна в тих випадках, коли спричинена та спрямована інтересом. Л. Виготський розуміє інтерес як «внутрішній потяг, що спрямовує всі наші сили до дослідження предмету» [10, с. 169].

Іншою важливою умовою розвитку музичної пам'яті є **активність особистості**. На думку дослідника П. Зінченка, мимовільне запам'ятовування є результатом діяльності суб'єкта та визначається його активністю [11, с. 216]. Відповідно до цього твердження більша чи менша активність суб'єкта, що обумовлюється більшою чи меншою складністю діяльності, безсумнівно повинна впливати на характер процесу її перебігу [11, с. 278]. В учнів початкових класів довільне запам'ятовування буває найбільш продуктивним тоді, коли матеріал, що сприймається, стає змістом активної діяльності, навіть без спеціального на те мнемічного спрямування.

Одним із досить важливих елементів музично-мнемічної діяльності молодших школярів є **асоціації**. Психіка дитини має широкі асоціативні можливості. Асоціація – фізіологічний механізм актуалізації змістовних понять, що провокує згадування іншого; це зв'язок між окремими подіями, фактами або явищами, відображеними в нашій свідомості й закріпленими в нашій пам'яті. Асоціювання – це в широкому сенсі зв'язування чогось з чимось.

Всі асоціації поділяються на декілька видів, широкого ж обігу набули асоціації за схожістю та асоціації за контрастом. За класифікацією, поданою ще Аристотелем, додатково існують асоціації за суміжністю в просторі та суміжністю в часі; ще є асоціації за смыслом. Існування асоціацій пояснюється наявністю зв'язків між предметами та явищами оточуючої дійсності. Для утворення таких зв'язків необхідні повторення в часі, а деколи зв'язок виникає з першого ж разу. Без цих зв'язків, або асоціацій, неможлива нормальна психічна діяльність людини, в тому числі діяльність пам'яті. Запам'ятовування будь-якого предмета завжди відбувається у зв'язку з іншими предметами, в тому числі й за допомогою асоціацій. Серед методик тренування пам'яті досить відомим є метод асоціацій, він є водночас як самодостатнім (функціонує сам по собі), так і є складовою більшості сучасних технік ефективного запам'ятовування.

Вивчаючи художній твір, ми звикли мати справу з художніми, музичними асоціаціями. Художній твір стимулює роботу всіх видів асоціацій. У своїй педагогічній практиці стосовно творів мистецтва ми розрізняємо більш загальні асоціації (існування певних асоціативних зв'язків між окремими музичними творами, між подіями та художніми образами, що зображуються в творах музичного мистецтва) та часткові (зв'язки між елементами музичної «мови»).

Говорячи про безперервне збагачення особистих фондів асоціацій дітей молодшого шкільного віку, В. Рагозіна наголошує на необхідності формування в дітей загальних, а також спеціальних, індивідуальних асоціативних зв'язків. Авторка виділяє асоціації переважно загального типу, але не

заперечує існування й інших художніх асоціацій між музичними «явищами» [9, с. 62].

Художня спрямованість музичного навчання та музичного виховання визначає формування художніх асоціацій переважно загального типу. Однак необхідно формувати й індивідуальні художні зв'язки, які пов'язані з багатьма індивідуальними чинниками, наприклад з досвідом художньої діяльності. Індивідуальне асоціювання відбувається на базі загального, перебуває з ним у нерозривному зв'язку, в органічному поєднанні. Ця обставина є свідченням того, що в процесі сприймання творів мистецтва в людей з'являються схожі між собою асоціації, але можуть виникати й унікальні, що переважно характеризують їхній індивідуальний асоціативний досвід. Так відбувається безперервний процес уведення знайомих інтонацій у світ незнайомих [9, с. 64].

Асоціативні процеси в корі головного мозку забезпечують запам'ятовування та відтворення різних явищ дійсності в певному зв'язку й послідовності. Асоціації за схожістю виникають у тих випадках, коли який-небудь елемент музичної мови схожий на раніше вивчений та відомий. Наприклад, діти пізнають схожість руху мелодії, її окремих мотивів. За довільного ж, осмисленого запам'ятовування слід учнів асоціювати логіку побудови музичних творів. Схожість елементів мелодії, її мотивів мають викликати в учнів й схожі асоціації.

За контрастом асоціюються різко відмінні, суперечливі факти та явища. Наприклад, за контрастом: музика голосна – тиха, повільна – швидка, мажорна – мінорна. Звучання одного й того ж музичного твору здатне викликати різноманітні асоціації в дітей, що буде вказувати на прояв їх індивідуальності. Так, наприклад, програмний твір «Пташка» В. Сокальського без повідомлення його назви буде викликати різні асоціації в дітей. Такі відмінності залежать насамперед від індивідуального художнього досвіду кожної людини.

Фізіологічною основою процесу взаємодії не лише відчуттів, а й почуттів також є асоціації. Вони виникають у школярів під впливом системи мистецтв, пов'язані в одне ціле накопичене знання з окремих видів та створюють основу для формування ставлення до дійсності. Взаємовплив різноманітних художніх уявлень зумовлює цілісність художнього сприймання дійсності.

Важливими для перебігу мнемічних процесів у музичній діяльності молодшого школяра є також й інші когнітивні процеси, такі як: сприймання, мислення, слухова увага, уява. Зв'язки пам'яті з іншими сторонами психіки найрізноманітніші. Без пам'яті неможливе мислення, вона опосередковує роботу сенсорних систем, організовується увагою та у свою чергу детермінує її прояви. По суті музичну пам'ять можна розглядати як основу особистості, як єдність її спрямованості, активності, властивостей та єдність світорозуміння.

Ціннісні орієнтації особистості також активно впливають на музичну пам'ять особистості, так як і моральні, естетичні почуття, які у свою чергу нерідко визначають спрямованість її дії на будь-які об'єкти та сфери [5, с. 13-14]. Для здійснення мнемічної діяльності на уроках музичного мистецтва необхідним компонентом є образно-асоціативне мислення, що полягає у здатності до образних уявлень та узагальнень.

Тож розглянувши важливі структурні елементи музичної пам'яті молодшого школяра (її процеси, види, особливості та характеристики процесів, вплив мотивації та активності особистості, місце та роль асоціацій в системі пам'яті), ми можемо схематично зобразити модель розвитку музичної пам'яті учнів 1–4 класів (рис. 1).

Дана розвивальна модель відображає складові музичної пам'яті учнів початкових класів, вказує на складність та багатоетапність розвитку даного когнітивного процесу та відображає взаємодію музичної пам'яті з іншими психічними процесами та вплив на них.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку. Розглянувши основні характеристики процесів музичної пам'яті учнів початкових класів, визначивши місце та роль інших загальних та спеціальних (індивідуальних) факторів, що впливають на її формування та розвиток, ми включили ці елементи до розвивальної моделі музичної пам'яті молодшого школяра.

Компетентнісний підхід до розвитку музичної пам'яті учнів 1–4 класів ми вбачаємо у комплексному, системному та цілеспрямованому впливі на перебіг процесів музичної пам'яті (запам'ятовування, збереження, відтворювання, забування) та їх характеристик; на розвиток усіх видів пам'яті, що беруть участь у музичному запам'ятовуванні та відтворенні; у забезпеченні такого впливу на музичну пам'ять учнів початкових класів, що відображався б на якісному зростанні всіх показників сформованості цього когнітивного процесу.

Рис. 1. Розвивальна модель музичної пам'яті молодшого школяра

Комплексність педагогічного впливу передбачає також урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів 1–4 класів, роботу з ними над осмисленням музичного матеріалу. Керівництво таким процесом передбачає також усвідомлене ставлення педагога до важливості формування музичної пам'яті в системі інших музичних здібностей молодших школярів, врахування мотиваційного компонента для перебігу музично-мнемічних процесів та значення активності особистості молодшого школяра для розвитку музичної пам'яті.

Побудова розвивальної моделі музичної пам'яті особистості молодшого школяра є проміжним результатом наукової роботи з розвитку музичної пам'яті учнів початкових класів, висвітлює теоретичні питання проблематики наукового дослідження та є узагальненням попередніх пошуків. Вектор подальшої розвідки має бути спрямований на розроблення педагогічних умов успішного розвитку музичної пам'яті учнів 1–4 класів. Нагальною для вирішення також є проблема вдосконалення наявної методики вивчення напам'ять пісень молодшими школярами.

Література

1. Рожко І. Механізми музичної пам'яті особистості / Ірина Рожко // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. праць / Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка; гол. ред. М. І. Степаненко; заст. гол. ред. Л. М. Кравченко, М. П. Вовк. – Вип. 10. – К., Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. – 204 с. – С. 30–40.
2. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю / В. М. Верховинець. – К. : Музична Україна, 1990. – 150 с.
3. Брыль А. К. Формирование музыкальной памяти как необходимое условие совершенствования певческой деятельности младших школьников : автореф. дисс... канд. пед. наук : 13.00.02. – М., 1979. – 15 с.
4. Савшинский С. Пианист и его работа / С. Савшинский – М. : Классика – XXI, 2002. – 244 с.

5. Назайкинская О. Е. Музыка и память [Текст] : автореф. дис... канд. искусствоведения : 17.00.02 / Ольга Евгеньевна Назайкинская ; Московская гос. консерватория им. П. И. Чайковского. – М., 1992. – 23 с.
6. Бужинська С. М. Особливості розвитку модально-специфічної пам'яті у молодших школярів [Електронний ресурс] / С. М. Бужинська // Наука і освіта. – 2013. – № 7. – С. 125–130. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/NiO_2013_7_29.pdf
7. Berz W. L. (1995). «Working Memory in Music; A Theoretical Model». Music Perception 12 (3): 353–364.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. // Избр. психол. произв. : в 2-х т. – Т. 2. – М. : Педагогика, 1983. – С. 94-231.
9. Рагозіна В. В. Формування творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної діяльності : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Інститут проблем виховання АПН України. – К., 1999. – 199 с.
10. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский : под ред. В. В. Давыдова. – М. : АСТ ; Астрель, 2010. – 672 с.
11. Зинченко П. И. Непроизвольное запоминание / Петр Иванович Зинченко. – М. : Директмедиа Паблишинг, 2010. – 717 с.

И. В. Рожко

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД К РАЗВИТИЮ МУЗЫКАЛЬНОЙ ПАМЯТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В статье определено ключевое направление развития музыкальной памяти младших школьников, основная часть научной разработки направлена на построение развивающей модели этого многогранного и объемного понятия. Автором обозначены общие особенности, характеризующие ход процессов музыкальной памяти, отмечается важность осмысленного запоминания в музыкальной деятельности детей младшего школьного возраста. В статье рассмотрены существующие теоретические подходы к значению и месту ассоциаций в структуре музыкально-мнемической деятельности младшего школьника; раскрыта роль мотивации и активности личности для развития музыкальной памяти детей начальных классов.

Ключевые слова: компетентностный подход, музыкальная память, развитие, ассоциации, мотивация, активность личности, младшие школьники.

I. Rozhko

COMPETENCE APPROACH ON JUNIOR SCHOOLCHILDREN MUSICAL MEMORY DEVELOPMENT

The article identifies a key direction of junior schoolchildren musical memory development, the main part of scientific investigation is aimed at building developing model of this multi-faceted and volumetric concept. The author points out the common features which characterize the course of musical memory processes and notices the importance of meaningful memorization in junior schoolchildren musical activity. The article deals with the existing theoretical approaches on associations meaning and place in the structure of younger school children musical and mnemonic activity; the role of motivation and person's activity for primary school children musical memory development is investigated.

Key words: competence approach, musical memory, development, associations, the motivation, the person's activity, junior schoolchildren.